

Кулик М. М.,

здобувач кафедри цивільного права №2
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

КОНДИКЦІЙНИЙ ПОЗОВ ЯК ЮРИСДИКЦІЙНИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ІНВЕСТИТОРІВ НА БЕЗДОКУМЕНТАРНІ ЦІННІ ПАПЕРИ

Для науки цивільного права поняття кондикційного позову та його застосування як способу захисту права власності не є новим. Так, ще у римському праві було дано визначення цього поняття. І. Б. Новицький визначав кондикцію як позови, засновані на цивільному праві, в яких не вказувалося, з якої підстави вони виникали (абстрактні позови) [1, с. 44].

Такі цивілісти, як О. А. Підопригора та Є. О. Харитонов, зазначали, що кондикція – це особливі зобов'язальні позови, передбачені *jus civile*, в яких не згадуються підстави їхнього виникнення.

Ще у легісакційному процесі у формі вимоги виконання зобов'язання з перенесення права власності з'явився цей термін, один з найдавніших у римському праві. Широке застосування кондикції дістали у формулярному процесі. Це персональний позов суворого права, спрямований на витребування певної грошової суми чи певної речі. Спочатку цей позов впливав з конкретних контрактів. Проте його значення зросло при вирішенні спорів, що виникали з безпідставного збагачення, однією із спеціальних форм якого була кондикція про повернення викраденого. Післякласичне право спеціалізувало кондикції як специфічний вид цивільного позову саме в зобов'язаннях, що виникали з такого збагачення. Це були кондикції: про повернення незаборгованого, сплаченого помилково; кондикція проти того, хто прийняв виконання, яке його ганьбило, або проти того, хто прийняв виконання, заборонене законом. Однією з найпоширеніших була кондикція про повернення майнового надання, мету якого не було досягнуто, а також кондикція про повернення збагачення, що сталося з інших неправомірних підстав.

Римська юриспруденція розробила фундаментальне вчення про кондикції, що стало основою для сучасних позовів з безпідставного збагачення [2, с. 299].

Інші цивілісти вказують, що кондикційний позов (*condictio*) – це особистий позов про передачу боржником у власність кредитора грошової суми або певної речі. За допомогою цього позову можна було захистити права у відносинах, які ґрунтувались на договорі чи інших юридичних фактах, і з якими право пов'язувало виникнення окремих видів зобов'язань. Так, наприклад, кондикція давалась позикодавцю для повернення грошей або речей тієї ж кількості, роду і якості, які були передані позичальнику на підставі договору позики. Кондикція дозволяла витребувати назад те, що було передане за відсутності правових підстав для виконання, або коли виконання помилково було здійснене некредитору, а іншій особі [3].

В сучасній вітчизняній цивілістичній науці та у законодавстві поняття кондикції як способу захисту порушеного права не використовується. Сучасними науковцями пропонується кондикційний позов ототожнювати з позовом про безпідставно набуте майно [4, с. 1114-1115].

Новий Цивільний кодекс України у статті 1214 передбачає порядок відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання. Коментуючи наведені у цій статті норми Є. О. Харитонов та О. В. Ніколаєнко зазначали, що коментована стаття визначає порядок розрахунків між учасниками кондикційних зобов'язань у тій частині витрат і прибутків, які є похідними від основних дій сторін.

В. М. Ігнатенко, досліджуючи реалізацію зобов'язань з безпідставного збагачення, підкреслював, що послідовним і переконливим видається розмежування між кондикційним позовом – зобов'язально-правовою вимогою та позовом віндикаційним – речово-правовим засобом захисту, проведене Ю. К. Товстим. По-перше, на відміну від віндикації, при якій власнику (титульному власнику) повертається саме та, що збереглася в натурі індивідуально-визначена річ, володіння якою він втратив, то при безпідставному збагаченні потерпілому повертається не те ж саме, а майно з числа однорідних речей. По-друге, якщо при віндикації власник (титульний володілець) має право витребувати своє майно від добросовісного набувача, який отримав це майно за плату, лише за умови, що воно вибуло з його володіння поза його волею (викрадено, загублено або вибуло з володіння іншим шляхом, не залежно від волі власника), то при безпідставному збагаченні потерпілому повертається таке майно незалежно від того, яким шляхом вибуло майно, що становить предмет збагачення, з його володіння. Нарешті, по-третє, для задоволення віндика-

ціоного позову необхідно, щоб річ, яка має бути витребувана, була придбана особою, від якої вона вимагається. Вимога з безпідставного збагачення може мати місце не тільки при придбанні, але й при збереженні майна за рахунок іншої особи [5, с. 94].

Застосування кондикційного позову як юрисдикційного способу захисту суб'єктивних цивільних прав інвесторів на бездокументарні цінні папери в сучасній доктрині цивільного права потребує додаткового обґрунтованого дослідження.

Список використаних джерел:

1. *Новицкий И. Б.* Римское право / И. Б. Новицкий. – Изд. 6-е, стер. – М. : ТЕИС, 1997. – 245 с.; 2. *Підопригора О. А.* Римське право : підруч. / О. А. Підопригора, Є. О. Харитонов. – 3-тє вид. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 528 с. – Бібліогр.: с. 487–491; 3. Основи римського приватного права [Електронний ресурс] // Портал навчальних електронних інформаційних комплексів / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, Центр інформ. Технологій. – Режим доступу: <http://neik.nlu.edu.ua/mod/page/view.php?id=5332>; 4. Глава 83. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави // Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова. – Харків, 2007. – С. 1112–1114; 5. *Игнатенко В. Н.* Реализация обязательства из необоснованного обогащения / В. Н. Игнатенко // Известия ВУЗов. Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 90–97.